

SONSBEEK - ZYPENDAAL - GULDEN-BODEM

VERLEDEN

VRIENDEN VAN SONSBEEK

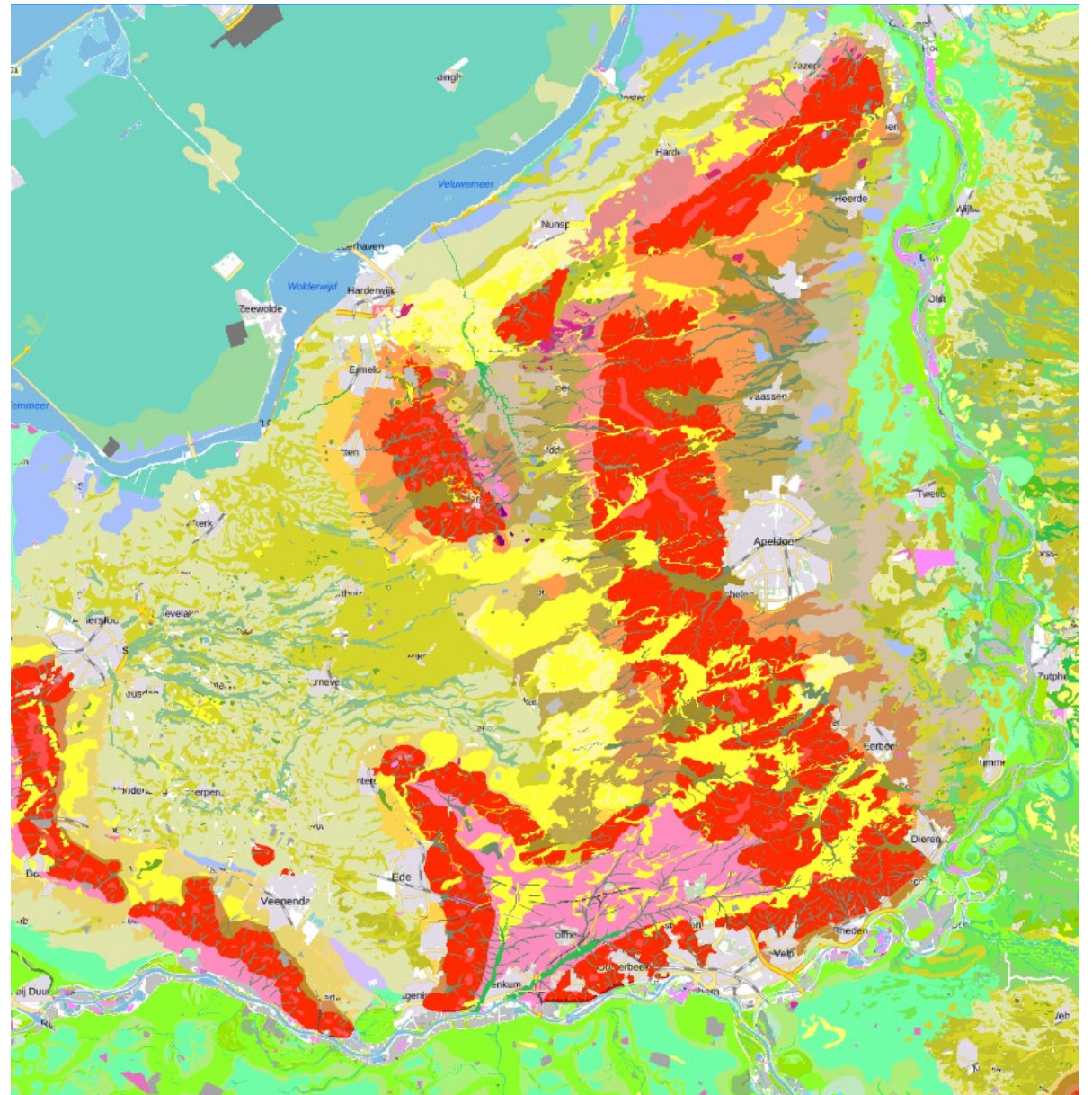
SYMPOSIUM 12 MEI 2022

Anja Guinée - Landschapsarchitectuur

1573 Kaart "Veluana" met "oppidis, pagis et castellis"
Christiaan Sgrothen hofcartograaf Philip II (Atlas Brussel)

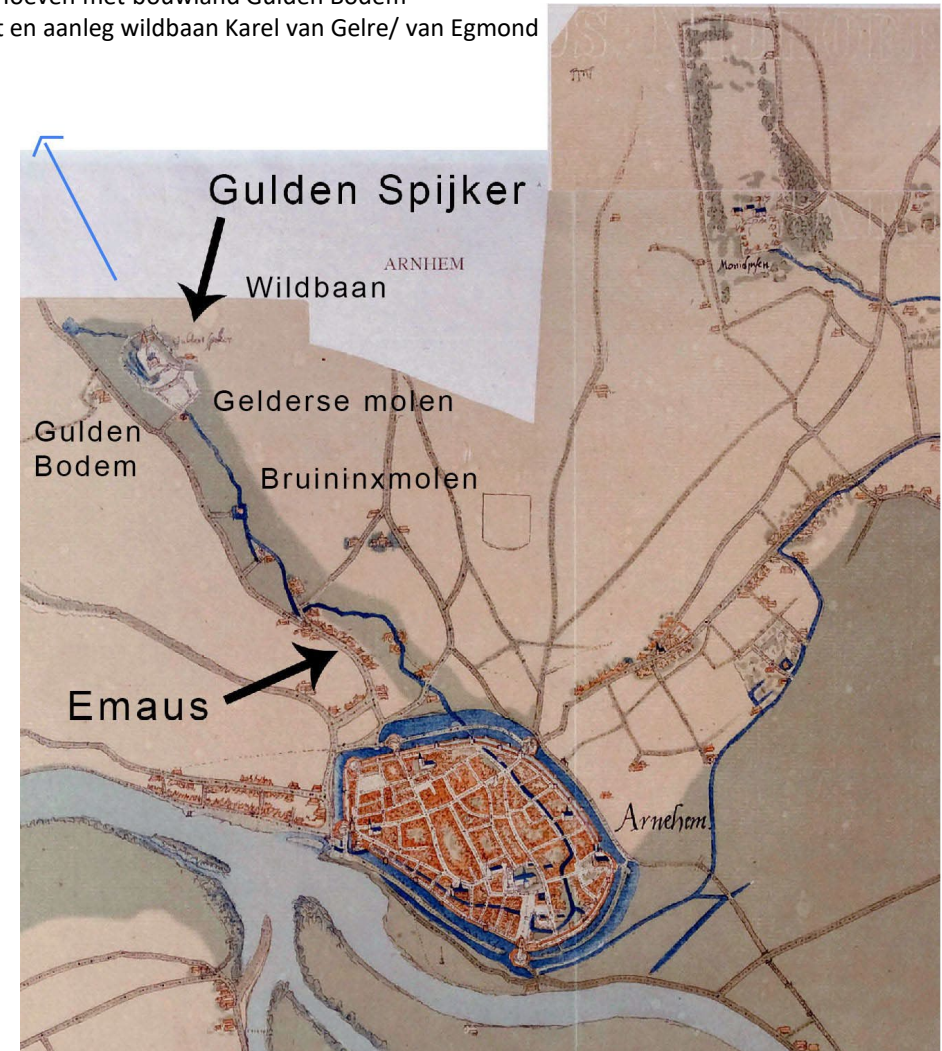

Kaart geomorfologie 2019 (Basisregistratie ondergrond)

Kaart Sgrothen Witte pijl = Sint Jansbeek, Gulden Spijker, molen
 Kaart geomorfologie Blauwe pijl = beekdal Sint Jansbeek

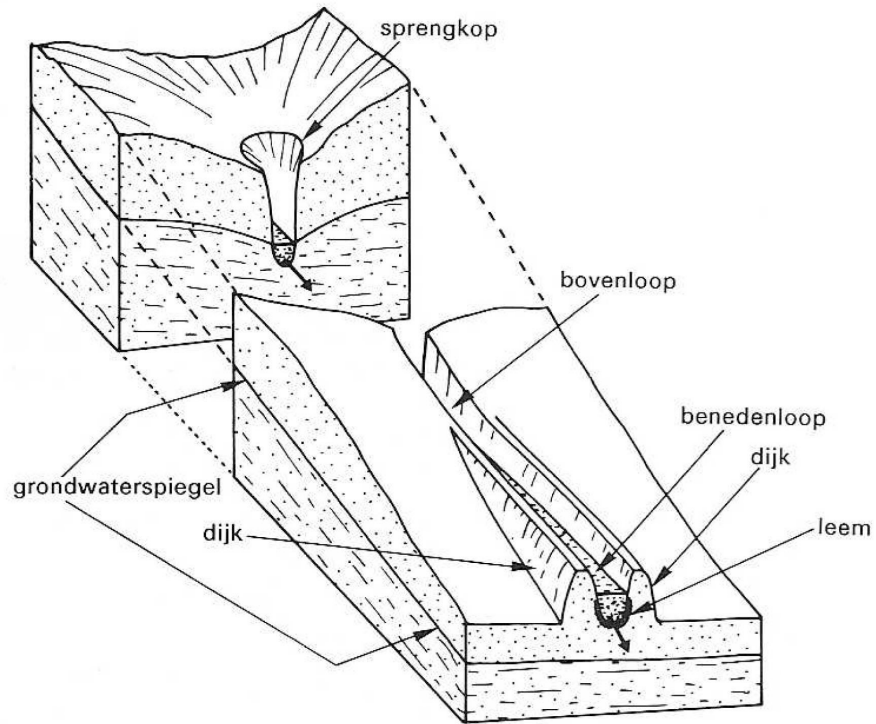
- 1280 eerste vermelding watermolen (Gelderse molen)
- 1431 bouw spijker - Arnoud van Egmond
- 15^e eeuw goed Ter Hoeven met bouwland Gulden Bodem
- 1524 bouw jachtslot en aanleg wildbaan Karel van Gelre/ van Egmond

Ca. 1560 Uitsnede kaart Jacob van Deventer (Gelders archief)
 Blauwe pijl = niet getekend deel sprengebeek

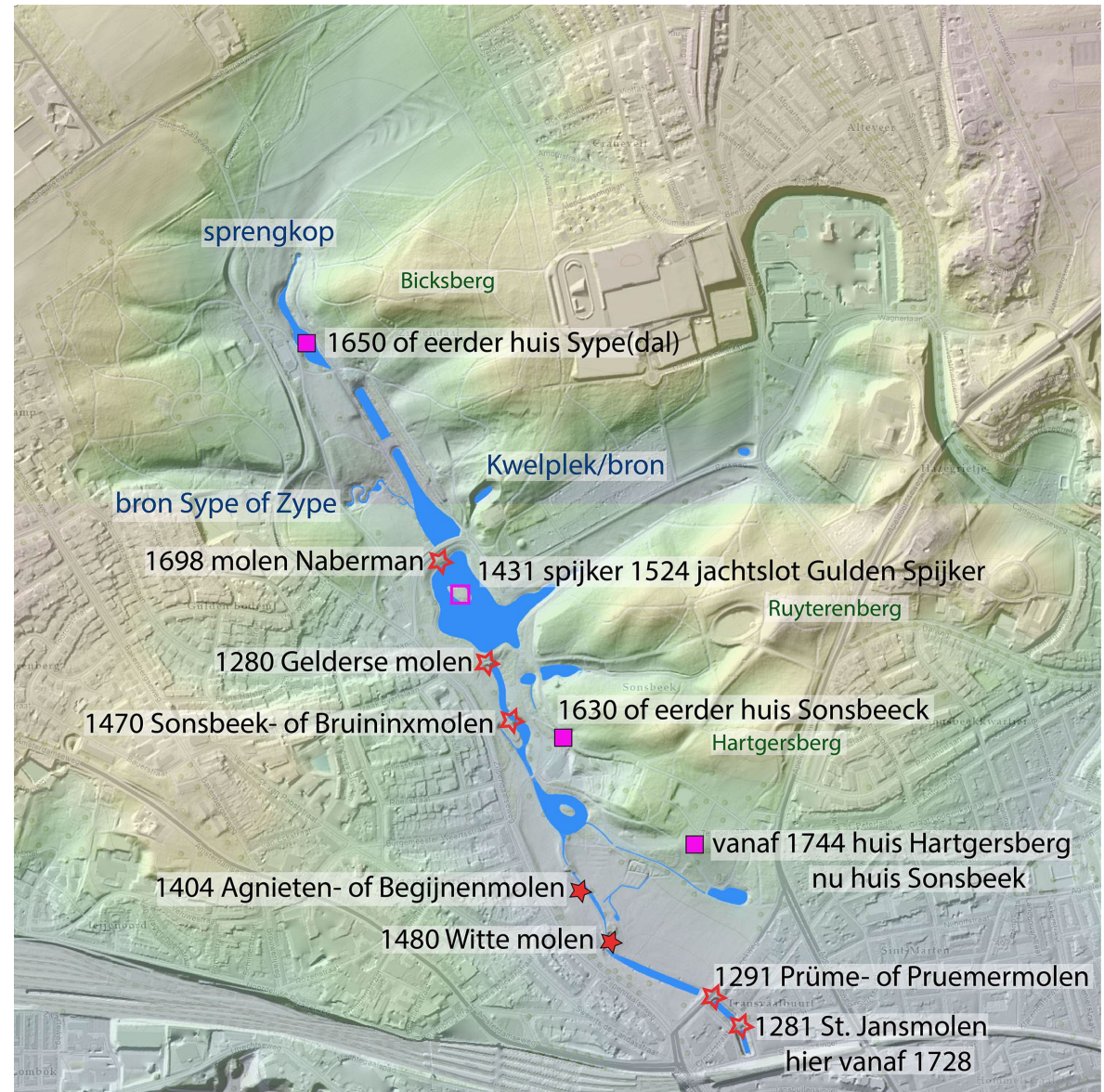

Sprengen

Schematische tekening van een spreng. De bovenloop van de beek werd verlengd en de ver in het zandmassief ingegraven, dat het grondwater niveau bij de sprengkop werd aangesneden en de beek door extra water werd gevoerd. In de benedenloop werden dijken aangelegd om het water vast te houden. Vaak werd de bedding van de beek met leem bedekt om te voorkomen dat het beekwater door de zandige bedding weglekte. Soms werd het beeklichaam in de benedenloop zelfs verhoogd aangelegd, om ervoor te zorgen dat het water voldoende hoogte had als het bij de molen aankwam. (Bron: Heslinga e.a., 1985; Haartsen e.a., 1989).

Locatie historische molens en huizen op AHN
(Anja Guinée)

sprengkop

Bicksberg

1650 of eerder huis Sype(dal)

bron Sype of Zype

Kwelplek/bron

1698 molen Naberman

1431 spijker 1524 jachtslot Gulden Spijker

Ruyterenberg

1280 Gelderse molen

1630 of eerder huis Sonsbeek

Hartgersberg

1470 Sonsbeek- of Bruininxmolen

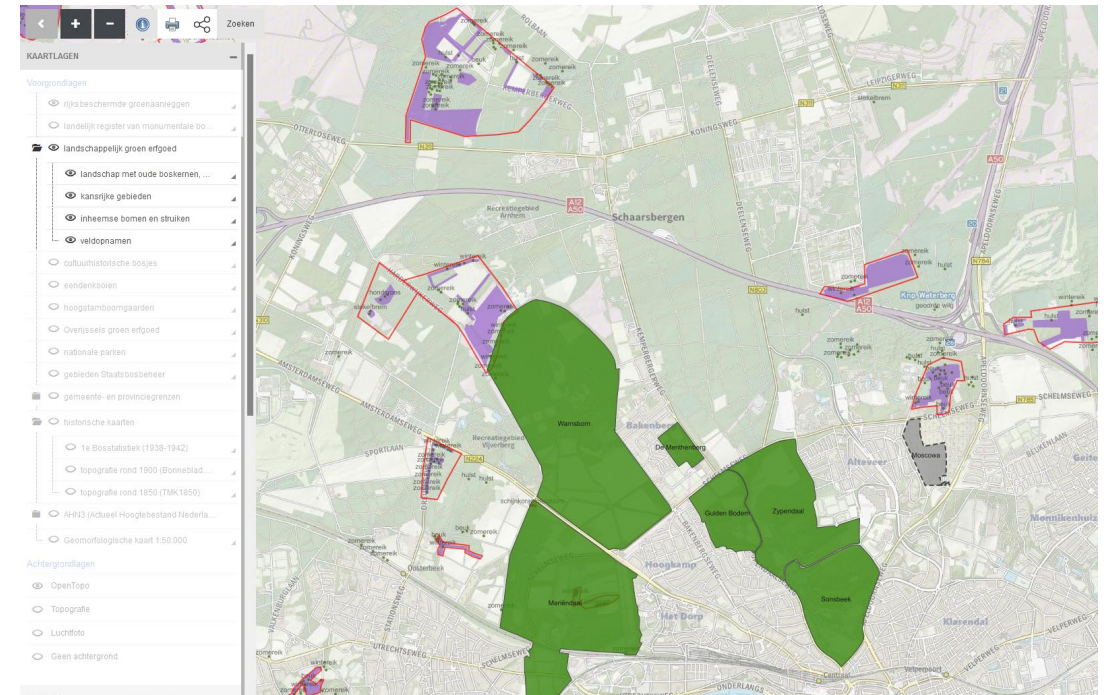
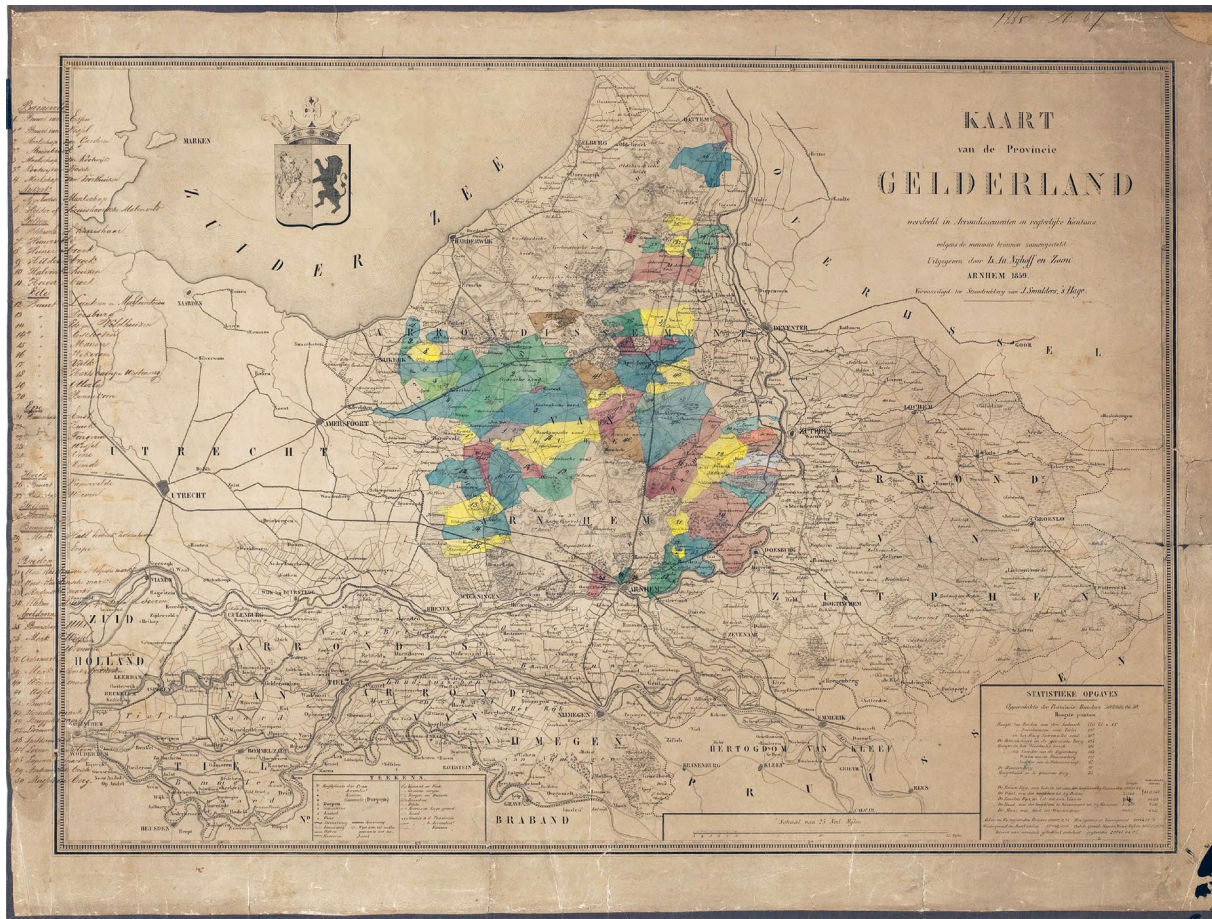
vanaf 1744 huis Hartgersberg
nu huis Sonsbeek

1404 Agnieten- of Begijnenmolen

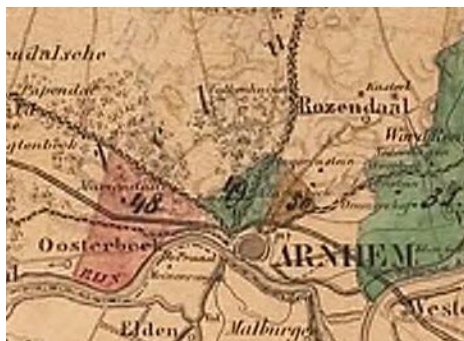
1480 Witte molen

1291 Prùme- of Pruemermolen

1281 St. Jansmolen
hier vanaf 1728

Kaart landschappelijk groen erfgoed (RCE)
Geen restanten oud bos op Sonsbeek-Zypendaal-Gulden bodem

Kaart van Veluwe marken en malebossen (1859 op oudere kaart als ondergrond) (Gelders archief)
48 = Lopenermark of Klingelbeek mark
49 = Arnhemsche Bosch, opgeheven 1482. Is dit het Arnhemmerholt, gekapt door Philip II in 1504?
50 = Musschenberg/Monninkhuizerbos, verdwenen in 17^e eeuw

maalman = markegenoot = aandeelhouder

Zypendaal geschilderd 1736 in opdracht van Willem van Bayen
(GLK bruikleen Brantsen van de Zyp stichting)

1753 Kaart Zypendaal door landmeter Willem Leenen in opdracht van Mr. Hendrik Willem Brantsen. (Gelders archief) Een deel van leengoed Gulden Spijker is bij Zypendaal gevoegd.

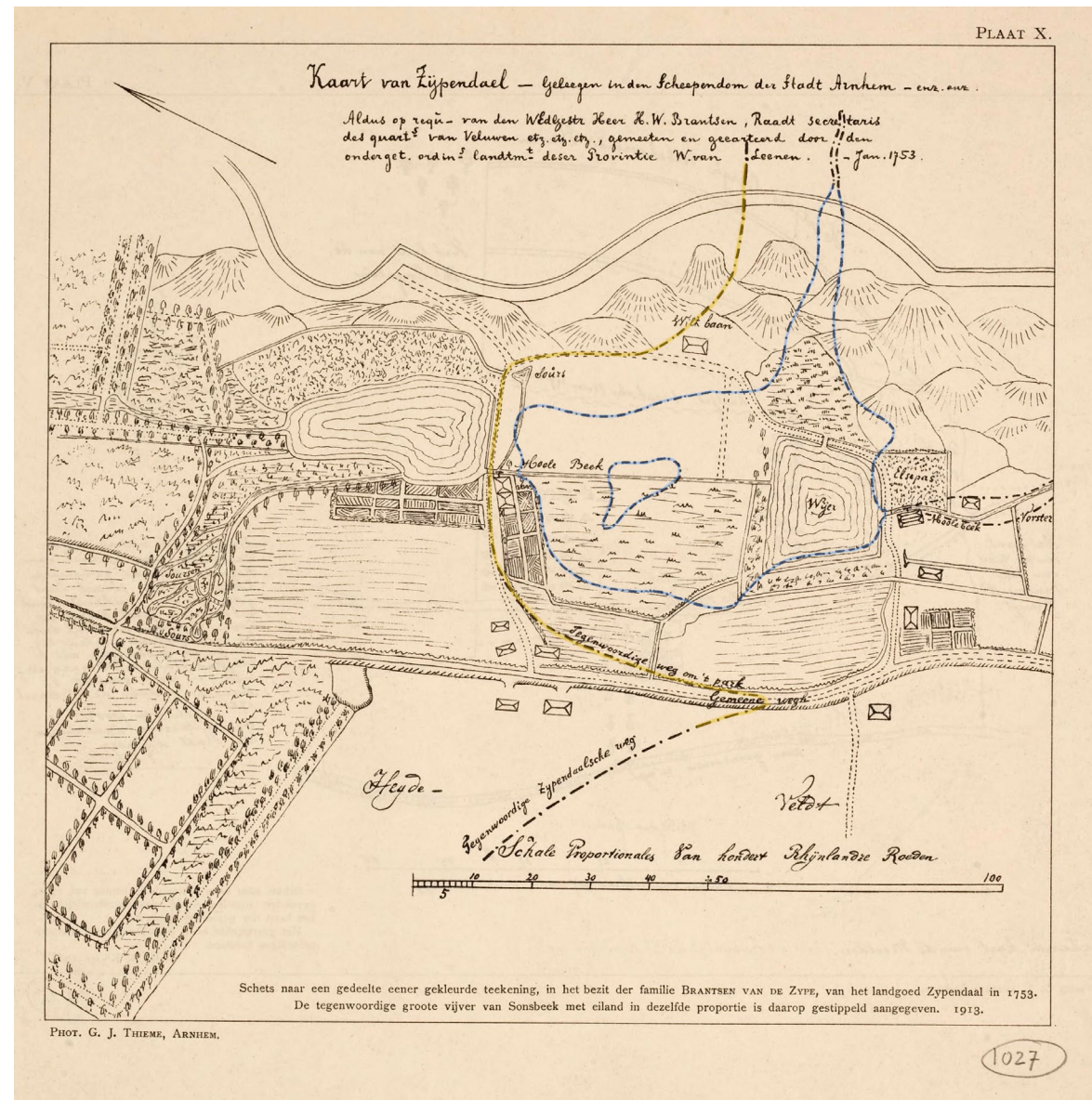
Uitsnede kaart 1753 met aangekocht terrein van leen Gulden Spijker
 Toegevoegd: locatie afgebroken Gulden Spijker (rode ster)

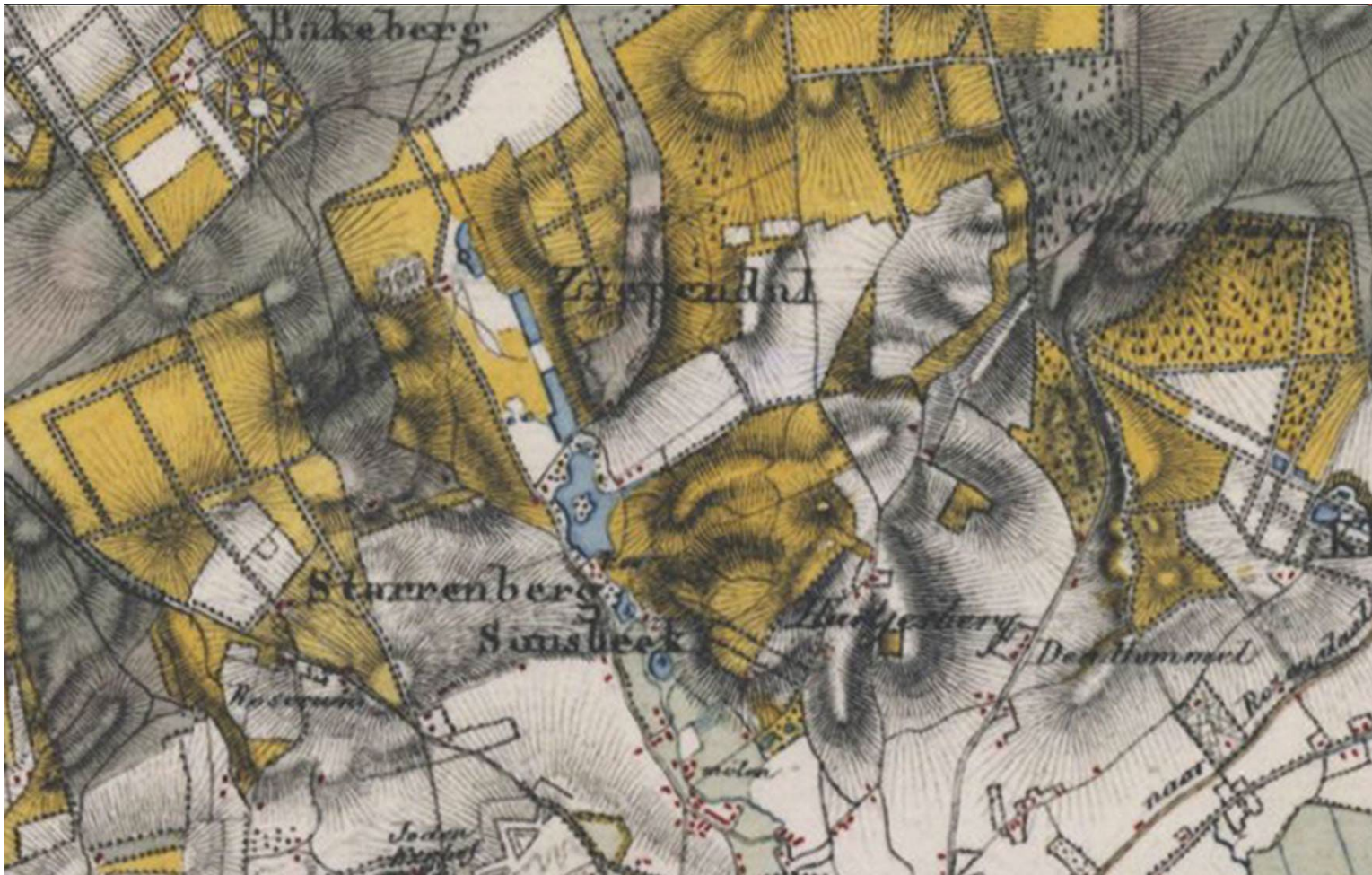
Gulden Spijker naar kaart 1560

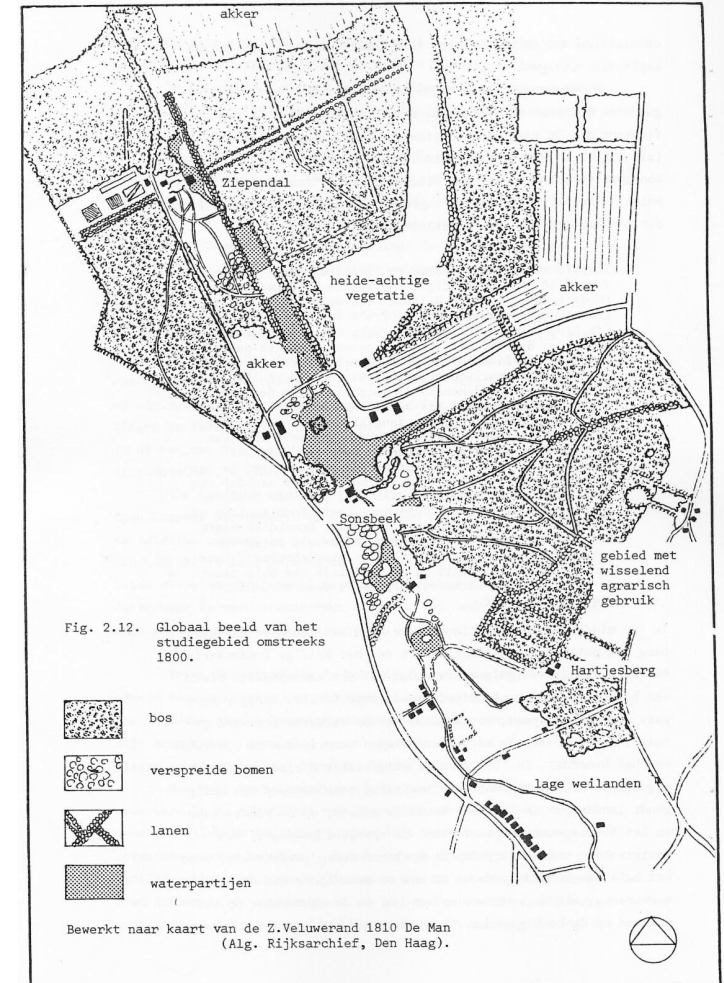
1915 archeologische vondst

1913 G.A. Kuyk , rentmeester gemeente Arnhem (Gelders archief)
 Aanduiding ligging grote vijver Sonsbeek op overgetekende kaart uit 1753 van Willem Leenen

1806 – 1812 Uitsnede kaart Veluwe van cartograaf Maximiliaan Jacob de Man
(Nationaal archief)

1979 Kaartbewerking door Hans Warnau,
Landbouwhogeschool Wageningen

- Op Zypendaal lanen, rechthoekige vijvers maar ook vormen vroege landschapstijl van architect Johan Philip Posth (1763 -1831) uit 1802 -1806
- In 1808 is Sonsbeek een geheel geworden (Hartgersberg + Sonsbeek + Gulden Spijker + Wildbaan + Ruyterenbergr)
- Bij huis Sonsbeek (na 1808 tuinmanswoning) vroege landschappelijke vijvers, geen lanen in bos
- Bij huis Sonsbeek (Hartgersberg) vroege landschapstijl in bosje, kleine bosjes op toppen Hartgersberg en Ruyterenbergr

Grote vijver met trekpontje
J.P. Posth voor burgemeester Gerhard Pronck

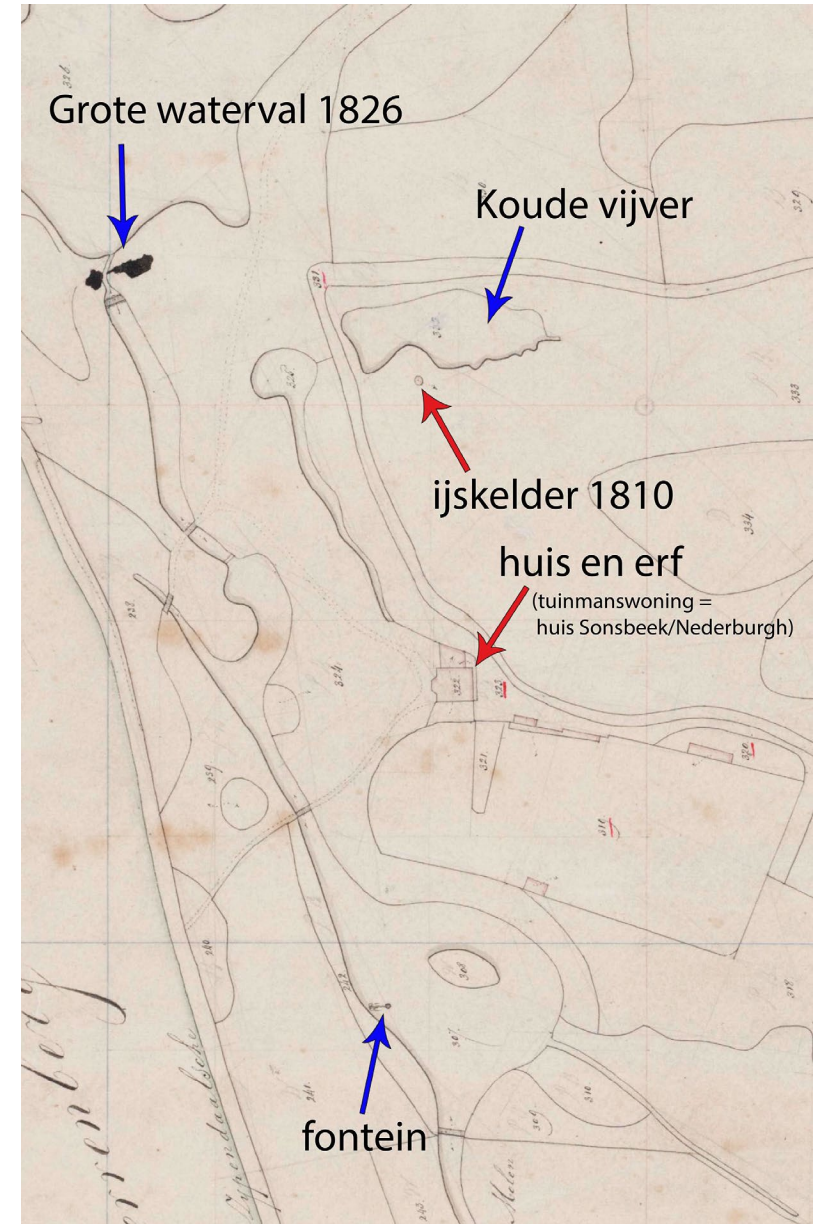
1814 Daniël Kerkhoff (Gelders archief)

Kleine waterval op de plaats van de Sonsbeekmolen
Toevoeging door Theodorus baron de Smeth

Gedigitaliseerde kadasterkaart **1811-1832** (website Hisgis)
 vereenvoudigde legenda > vereenvoudigd kaartbeeld

Uitsnede van niet gedateerde kadastrale minuut
 Verzamelplan **1821** (RCE)

1822 -1846 huis Sonsbeek, anoniem (Gelders archief)

Landschappelijke taferelen ontworpen voor/door
Hendrik J.C.J. baron van Heeckeren van Enghuizen

De grote waterval ca. 1835

H.W. Couwenberg naar A.J. Couwenberg (Gelders archief)

Percelen die in 1832 in bezit waren van Derk Willem Gerard Johan Hendrik Brantsen. Bron: HISGIS, bewerkt door auteurs.

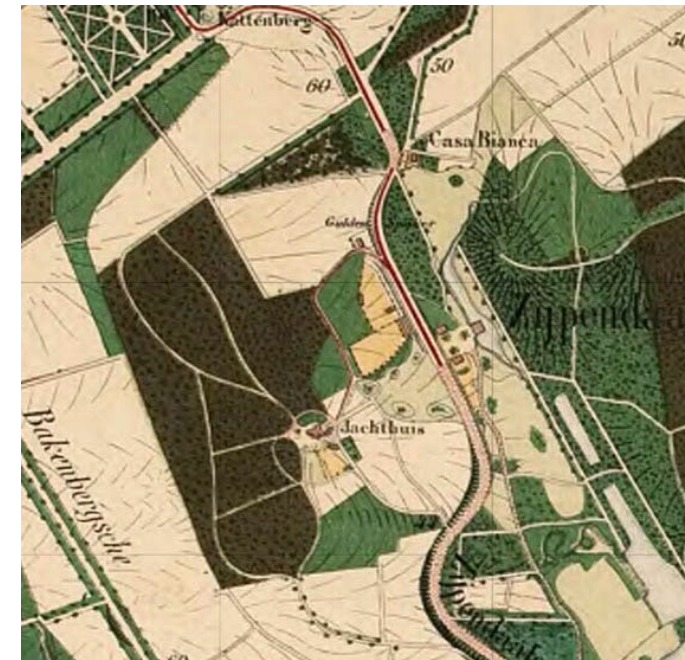
Gulden Bodem op de topkaart van **1874** (uitsnede). (Gelders archief)

- Aanleg in landschapsstijl rond jachthuis
- Naald- en loofbos

Digitale kadasterkaart 1832 met legenda gebaseerd op legger (E. Storms)

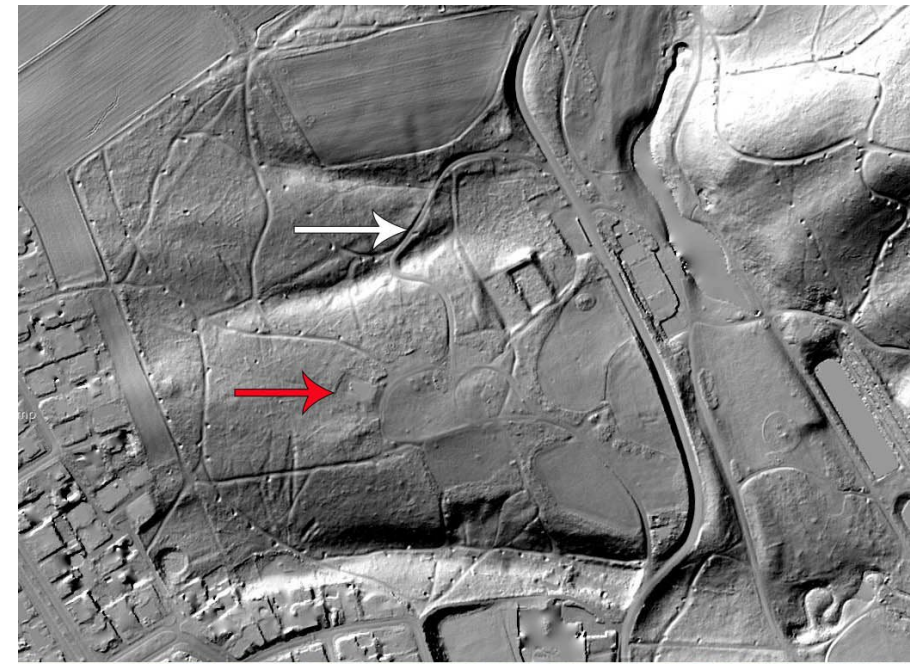
Montage ontwerp Petzold

Situatie 1874,
1 wei met boomgroepen

1870 Ontwerp van Carl Eduard Petzold (1815 -1891) voor verfraaiing van de landschappelijke aanleg voor het jachthuis, in opdracht van Hendrik W. baron Brantsen. (Ontwerp getekend over bestaande situatie) (WUR Speciale collecties)

Petzold 1870

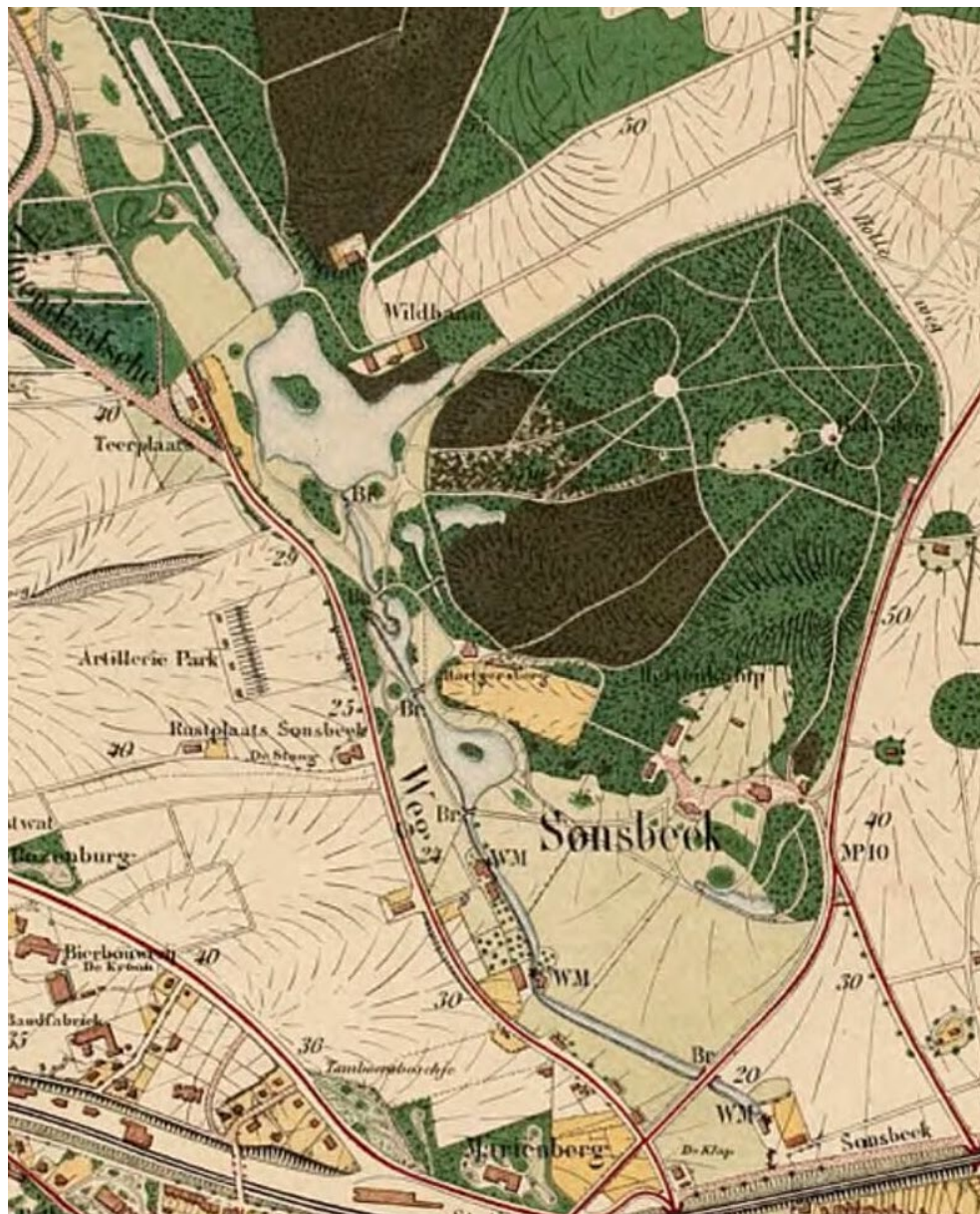

Hillshade 2022

AHN luchtfoto

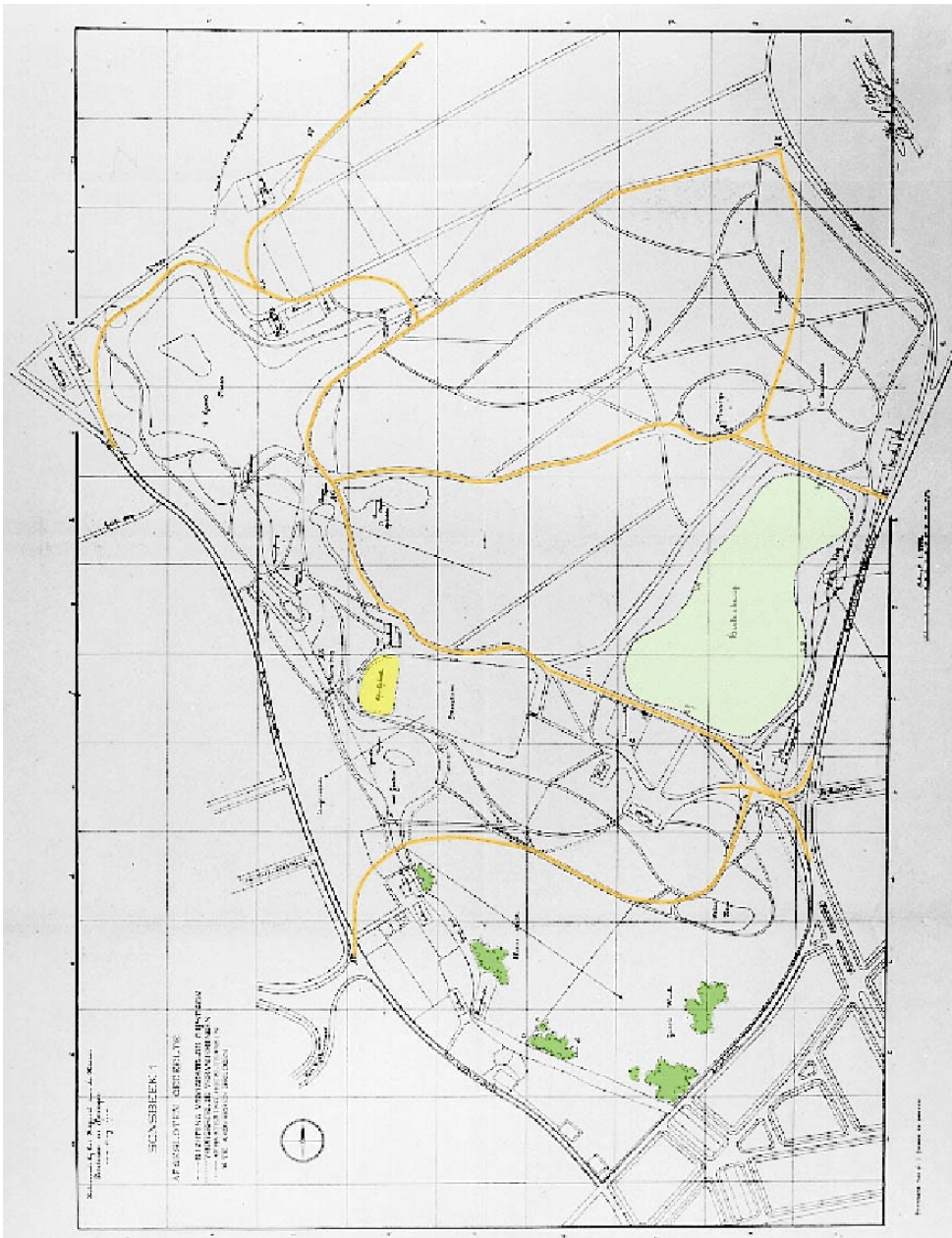

1874 Sonsbeek op uitsnede topkaart (Gelders archief)

1899 Sonsbeek
(bonnekaart = Chromotopografische Kaart des Rijks)

Ontwerpen voor entree naar hotel en de aansluiting van een nieuwe rijweg op de Zypendaalse weg ter hoogte van de Pels Rijckenstraat. (Gelders archief)

1906 Advies Leonard A. Springer en Hugo S.J. Poortman

Plankaart (Gelders archief) met (ingekleurd door Anja Guinée):

- Stelsel van rijwegen
- Diepe hertenweide
- Bosjes in grote weide
- Speeltuin in deel voormalige moestuin bij huis/theeschenkerij

Niet op de plankaart: advies voor verbetering bos

1916 Uitsnede gemeentelijke kaart van beplantingen. (Gelders archief)
Wat is (al) uitgevoerd van de adviezen van Springer en Poortman.

Wat is onder de succesievelijke eigenaren bedacht en ontworpen,
door deze eigenaren zelf en/of door (tuin)architecten?

Wat is daadwerkelijk uitgevoerd?

Wat is er over van de uit verschillende periodes daterende aanleggen?

Wat zijn de cultuurhistorische, horticulturele en tuinkunsthistorische waarden daarvan?
(de visuele getuigen van de steeds veranderende relatie tussen mens en natuur)

Hoe bewaar je die waarden voor de volgende generaties?

Rekening houdend met gebruik, beheermogelijkheden, ecologische waarden,
latere wijzigingen die kwalitatief hoogwaardig zijn, enz.